

608 с. **7.** Кочубей Л. Виборчі технології: політологічний аналіз (на прикладі виборів до парламенту сучасної України): монографія. – К.: Юридична думка, 2006. – 280 с. **8.** Кочубей Л. Як змусити гірший аргумент здаватися кращим. Медіа-виборчі технології у виборчій кампанії 2002 року до парламенту України // Віче. – 2004. – № 1. – С. 7-11. **9.** Огляд преси за 12 вересня 2007 року: до України повернувся діоксин [Електронний ресурс] // Новини України і світу. – Режим доступу: http://www/newsru.ua/press/12sep2007/obzor_120907.html **10.** Один з елементів фігурного катання – підтримка Думи // Голос України. – 2005. – 16 липня. – С. 5. **11.** Політичні партії України напередодні парламентських виборів: стан і тенденції (Аналітична доповідь УЦЕПД) // Національна безпека і оборона. – 2001. – № 12. – С. 15-61. **12.** Постанова Верховної Ради України про підсумки парламентських слухань «Суспільство, засоби масової інформації, влада: свобода слова і цензура в Україні» // Голос України. – 2003. – 31 січня. – С. 5. **13.** Почепцов Г. Информационно-политические технологии. – М.: Центр, 2003. – 384 с. **14.** Почепцов Г. Коммуникативные технологии двадцатого века. – М.: Рефл-бук, К.: Ваклер. – 2000. – 352 с. **15.** Українське телебачення: вчора, сьогодні, завтра / [за ред. Карабанова М. та ін.]. – К.: Дирекція ФВД, 2006. – 648 с. **16.** Петренко Л. Українські вибори у дзеркалі світової преси [Електронний ресурс] // Поступ. – 2002. – 4-10 квітня. – Режим доступу: <http://postup.brama.com/>

УДК 323.285:316.774

ЗМІ - НЕУПЕРЕДЖЕНИЙ СВИДОК ЧИ МИМОВІЛЬНИЙ УЧАСНИК ТЕРОРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ?

Назаренко С. І.

Будь-яка сфера людської життєдіяльності, хай то позитивна чи негативна, стає об'єктом тривалого й глибокого або ж миттєвого, поверхневого аналізу вчених, письменників, журналістів. Але терористична діяльність, особливо теракт, потребує блискавичної реакції тих працівників ЗМІ, які професійно займаються так званою екстремальною журналістикою. Від їхньої майстерності, світогляду та ідеологічної спрямованості на тлі повсюдно декларованої свободи слова значною мірою залежить, чи переможуть сили миру у «четвертій світовій війні».

***Ключові слова:** терористична діяльність, теракт, ЗМІ, інформаційна політика.*

Any positive or negative sphere of human vital activity is the object of long and deep or short, instant analysis by scientists, writers, journalists. But terrorist activity, especially act of terrorism, needs professional mass-media workers who deal with so called extreme journalism to react with lightning speed. The triumph of peace forces in "the fourth world war" depends on the journalists' skill, views and ideological orientation.

Keywords: *terrorist activity, act of terrorism, mass-media, information policy.*

Прикметою наукового дискурсу майже будь-якої політологічної проблеми є обов'язкове вказування на зв'язок досліджуваного процесу із глобалізацією. І це цілком зрозуміло, оскільки остання асоціюється зі стрімким науково-технічним прогресом, нестримним розвитком інформаційних технологій, формуванням взаємозалежної глобальної економіки, залученням щораз більшої кількості людей у глобальний інформаційний простір з його цілодобовим циклом новин. Не можна оминати цього й при аналізі сучасних засобів масової інформації, які беруть на себе завдання висвітлювати, аналізувати, робити висновки та зрештою формувати суспільну думку щодо того чи іншого явища або події. У зв'язку з цим постає проблема значення й ролі ЗМІ (радіо, телебачення, друкованих чи то інтернет-видань) у процесі глобалізації тероризму. Причому це стосується терористичної діяльності груп з будь-якою ідеологією та соціальною базою. Тобто утворюється певна «взаємозалежна пара» («терористична діяльність – ЗМІ») з протилежними, на перший погляд, цілями. Отже, *мета* статті – проаналізувати, у чому є протилежними і в чому збігаються цілі терористичних груп і ЗМІ, які висвітлюють їхню діяльність? Чи відбувається їх еволюція залежно від міжнародної, економічної, політичної ситуації? Якою сьогодні має бути інформаційна політика демократичної держави у контексті зростання небезпеки з боку міжнародного тероризму?

Як слушно зазначає В. М. Вакулич, нинішній стан розробки проблеми міжнародного тероризму та реакції на його прояви з боку науковців передусім у форматі «тероризм і глобалізація», «тероризм і демократія», «тероризм – антитероризм» та «антитероризм – демократія» відзначається великою кількістю та розмаїттям підходів, причому наприкінці 1980-х років розпочалася поглиблена розробка методології класифікації та напрямків розвитку тероризму. Тож аби уникнути «розчинення» вивчення природи тероризму в такій суспільствознавчій дисципліні, як конфліктологія, автор статті пропонує виокремити автономний напрямок дослідження – терологія, про що дедалі частіше заявляють різні дослідники [1, с.152-153, 155].

Проблеми тероризму як складного суспільно-політичного явища активно розробляють такі вітчизняні вчені, як Ю. Пахомов, С. Кримський, Ю. Павленко, О. Білорус, Б. Канцелярук, С. Телешун, В. Крутов, М. Требін та інші. Західні й вітчизняні дослідники виділяють такі центральні аспекти терології: сутність поняття «тероризм», «причини й умови виникнення», «способи протидії». Деякі політологи та правознавці приділяють увагу такому явищу, як «інформаційний тероризм» (Ю. Бабенко, В. П. Смельянов, В. А. Кульба), який є особливим різновидом психологічного терору. Втім, на наш погляд, надто мало уваги приділяється проблемі взаємодії ЗМІ й терористичних угруповань у тому сенсі, що працівники інформаційної сфери, стаючи свідомими чи мимовільними свідками терористичних актів і намагаючись дати їм об'єктивну оцінку, неминуче балансують у своєрідній моральній дилемі «свідок – співучасник». Серед дослідників, які аналізують інформаційні чинники політики Росії, США в питанні міжнародного тероризму, провоя медіа-тероризму, назвемо М. Руденка та М. Ожевана.

Уведений ще Аристотелем термін «тероризм» походить від давньогрецького слова *terros* (у перекл. – жах), який первісно означав негативну екзальтацію театральних глядачів, а трансформувався через віки у найсерйознішу загрозу людства. Відтоді публічність залишається головною ознакою стратегії тероризму (Вакулич). Наразі ж констатуємо, що розпочата 11 вересня 2001 р. Четверта світова війна, яку США офіційно йменують «Глобальною війною проти тероризму» (*Global War on Terrorism / GWOT*), поряд із іншими традиційними й новими чинниками має потужну інформаційну складову.

Після першої спроби американського історика Дж. Хардмана у 1934 р. дати дефініцію терміну «тероризм» таких визначень було безліч. У них політологи, соціологи, психологи, політичні діячі вкладали свій зміст і бачення. Так, экс-прем'єр-міністр Ізраїлю Б. Нетаньяху вважає, що «*Тероризм – це обдуманій і систематичний наступ на цивільне населення та його залякування для досягнення своїх політичних цілей*» [2, с.40]. Таке визначення терміну акцентує увагу на психологічному й політичному складниках феномену тероризму. Воно перегукується з тезою французького революціонера Марата: для завоювання чи утримання влади шляхом залякування суспільства (це і є політичний смисл слова «терор») необхідно створити обстановку масової істерії». Ось чому вчені дійшли висновку, що тероризм виник разом із ЗМІ й пов'язаний з ним нерозривно [3, с.149].

Нині тероризм часто сприймається в одному контексті з антиглобалізмом. Для цього є досить вагомі підстави. По-перше, глобальна конкуренція призводить до того, що розрив між

економічно розвиненими країнами, які займають високе положення у технологічній піраміді, та тими країнами, які безнадійно відстають за цими показниками, значно розширюється. «До того ж, – зазначає президент США Б. Обама, – дива глобалізації також можуть сприяти нестабільності, поширенню пандемій і тероризму» [4, с.312]. З розподілом і нарощуванням ризиків виникають, указує У. Бек, соціально загрозливі ситуації, які певною мірою є наслідком класової та соціально нерівності. Крім того, ці ризики відтворюють нерівність на інтернаціональному рівні, з одного боку, між *третім світом* і *промислово розвиненими країнами*. Засоби інформації й розуміння ступеня ризику стають ключовими суспільно-політичними позиціями [5, с.25, 26].

По-друге, процеси глобалізації, які мають не лише економічний (хоча, на нашу думку, домінуючий) характер, узагальнюють ризики для всього людства, і ми вже не можемо, як зазначає Ю. Хабермас, перекладати їх на «інші сектори суспільства, на віддалені регіони, чужі культури або наступні покоління» [6, с.230]. Йдеться про екологічні, соціально-культурні та інші фактори виживання людства.

По-третє, за висловом Е. Гідденса, головною битвою ХХІ століття «стане конфлікт між фундаменталізмом і космополітичною толерантністю» [7, с.20]. Це виражається в тому, що космополіти вітають культурну багатоманітність, а фундаменталісти – вважають небезпечним явищем [там само].

Усе це в разі підвищує відповідальність позиції засобів масової інформації як у глобальному протистоянні, так і у кожному конкретному випадку проявів тероризму. Прискорений розвиток глобальних, інтерактивних ЗМІ уможливив таке явище, як «тероризм у прямому ефірі» або «інформаційний тероризм», вістря якого спрямоване вже не лише на знищення представників політичної еліти, яка приймає важливі рішення (як то було до кінця 1980-х років), а на дезорганізацію й залякування всього суспільства. Це у свою чергу посилює невдоволення населення своїми керівниками, які не можуть гарантувати загальну безпеку. Як наслідок, відзначає російський дослідник М. Делягін, «інформаційний тероризм», що націлений на простих громадян, починає витісняти звичайний тероризм, спрямований на відповідні керівні системи [8, с. 346-347].

Ідейні, релігійні, етнічні, соціальні елементи є основними складниками ідеологічного підґрунтя тероризму. З ускладненням та інтернаціоналізацією суспільного життя відбувалася еволюція й терористичної діяльності. Паралельно змінювалось і ставлення суспільства до проявів тероризму. Так, наприклад, сумнозвісні Червоні Бригади у 1970 р. скоїли перший теракт. З 1976 протягом

3 років члени італійських Червоних Бригад, розчаровані у споживацьких цінностях суспільства, озброївшись марксистською ідеологією, здійснили вже близько 9 тис. терактів стосовно державних функціонерів, працівників правоохоронних і судових органів, політиків і представників ЗМІ. Вбивство у 1978 р. лідера Християнсько-демократичної партії Альдо Моро після тривалої епопеї погроз, заяв і ультиматумів з боку терористів, які передавалися через пресу й телебачення, радикально змінило настрої в італійському суспільстві на користь застосування більш жорстких заходів щодо лівих організацій, яким до того приховано симпатизували. Та хоча поступово діяльність Червоних Бригад (або Нових Червоних Бригад) до кінця XX ст. зводилась нанівець, справедливе занепокоєння італійської влади викликає сама можливість конвергенції ядра Бригад з антиглобалістським рухом, діяльність якого часто активізується під час зустрічей «Великої вісімки».

Ескалація насилля терористичних організацій упродовж XX ст. супроводжувалась урізноманітненням інструментів залякування, примусу, тиску, формування у масовій свідомості певної спільноти співчуття до своїх «героїв» (особливо якщо вони діяли, наприклад, під гаслами національно-визвольної боротьби), поступовим нарощуванням власного інформаційно-технологічного інструментарію (свої теле- і радіоканали, журнали, газети тощо). Отже, тероризм дедалі повніше використовує потужні комунікативні можливості ЗМІ, їх природний потяг до сенсації, ставить собі на службу рекламу і таким чином стає частиною загального ринку, де є попит і пропонування (у нашому випадку – інформаційного товару), і де ринок перетворився на «знаряддя примусового впливу на споживачів, а не царство свободи» [8, с.140]. Причому на цьому ринку постачання домінує над попитом, що зрештою формує домінантні потреби у сфері духовного виробництва. Саме тут – у наявності глобальних ЗМІ, для яких немає жодних перепон на шляху інформаційних технологій, за допомогою яких поширюються високі стандарти життя і водночас формується глибока пригніченість і невдоволення соціальних аутсайдерів, – наголошуємо, міститься той самий «ключовий момент» ролі засобів масової інформації, професійність представників яких «працює» або на оптимістичне стимулювання власних зусиль задля безпечної життєдіяльності, досягнення добробуту для себе (своєї сім'ї, свого народу), або на мобілізацію ворожості до розвинених країн, їхніх символів і цінностей. Час спитати, перефразовуючи відомий вислів радянських часів: «З ким ви, працівники ЗМІ?».

Доступність інформаційних технологій значно підвищує ризики в суспільстві, бо чим краще воно інформатизоване, тим більше

піддатливе до впливів масово-психологічного терору. Інформаційний тероризм – це, насамперед, форма негативного впливу на особистість, суспільство і державу усіма видами інформації. Його мета – ослаблення конституційного ладу [9].

Результативність насилля знижується у демократичних суспільствах, оскільки страх там, як пише Б. Нетаньяху, нейтралізується ще більшою відразою й гнівом у суспільстві. Нелюдяність, жорстокість методів терористів дискредитує проголошену ними мету, позбавляє моральної підтримки [2, с.41]. Грамотний, політично й етико-культурно виважений коментар подій, пов'язаних з терактами, з позицій гуманізму спроможний сприяти формуванню бажання консолідації зусиль для свідомого опору тероризму, утвердження почуття цінності життя, виховання власної обачливості, пильності. І навпаки, смакування жорстоких подробиць, нав'язливе повторювання показу з різних ракурсів жахливої події, цитування погроз терористів тощо, може «спрацювати» на користь останніх, посяяти страх, відчуття неминучості повсюдної загрози, сумніви у спроможності уряду гарантувати безпеку громадянам, більше того – заронити думку про необхідність звуження деяких демократичних свобод заради безпеки (а це вже небезпека для самої демократії, у чому можуть бути зацікавлені антидержавні групи всередині країни). Існує ще одна небезпека, пов'язана із характером журналістського, політичного чи то іншого аналізу терористичної діяльності у засобах масової інформації. Свідомо (на замовлення терористичних або антидержавних, сепаратистських, націоналістичних, транснаціональних інших організацій) чи несвідомо (недостатній професіоналізм коментатора) формується нетолерантне ставлення або навіть ненависть до певних етнічних, релігійно-конфесійних, політичних груп населення та їхніх представників. Такий медіа-інформаційний тероризм є різновидом психологічного терору. «Сучасний тероризм, - стверджує С. Кара-Мурза, - рідний брат телебачення» [3, с.150].

Сучасні ЗМІ – це могутня психологічна зброя. На жаль, вони нерідко мимоволі підігрують терористам: беруть у них інтерв'ю, дозволяють хизуватись перед камерою, допомагають їм «ліпити образ» мучеників або героїв, дозволяючи їм іноді відчувати себе великими акторами (чого вони, мабуть, і прагнуть). У такому разі нерозбірливість деяких представників ЗМІ може пояснюватись або непрофесійністю, або безвідповідальністю, або ж суто економічною зацікавленістю. Саме останнє мав на увазі італійський філософ У. Еко, коли вказував, що засоби масової інформації, без упину показуючи жахливі кадри про атаки на вежі-близнюки 11 вересня 2001 р., підігрували Бен Ладену безкоштовною рекламою

фундаменталістів, що дозволило журналам підняти наклади, а телеканалам – рейтинг [11, с.33].

Поширеною практикою терористів останніх десятиліть стало захоплення заручників задля обміну їх на певні поступки з боку влади. Але до такого способу терористи вдаються лише у демократичних країнах, де людське життя насправді має цінність, а отже, спонукає уряд до дій, які не допустять загибелі своїх співгромадян.

Антитерористична діяльність будь-якої держави спрямована на забезпечення ефективного функціонування її політичної системи, соціально-економічної структури та знаково-символьної інфраструктури. При цьому демократична держава має ще й враховувати непорушність демократичних принципів (політичних прав і свобод громадянина). Зрозуміло, що вітчизняні ЗМІ, транслюючи телесюжети про теракти, мають опиратися спокусі подати матеріал як сенсаційне шоу, не зважаючи на почуття жертв терору, або потурати бажанню «справедливої помсти» лиходіям іншої етнічної (політичної, релігійної) приналежності. Особливо великої шкоди суспільству завдають репортажі з місця подій. Так, сюжет про Скнилівську трагедію, коли військовий літак врізався в натовп, десятки разів показували всі українські телеканали. «Це не був теракт, але він продемонстрував, як будуть поводитися українські ЗМІ у випадку надзвичайних ситуацій» [12].

Вищезгаданий сюжет дотичний до проблеми етики й професіоналізму представників ЗМІ та інформаційної політики загалом. Агресивна реклама, спрямована на формування споживацького ставлення до світу (за цим проглядають певні бізнесові інтереси), отрутна «маскультура» на телеекранах – усе це розбещує молодь, яка ще не має чітких ціннісних і моральних орієнтирів. Адже тероризм, погодимось із С. Кара-Мурзою, має своїм культурним підґрунтям «нігілізм – відмову від загальної етики» [3, с.151]. Така молодь може бути «за» будь-що, прагнути негайно отримати що завгодно, не замислюючись над наслідками для себе і для країни.

У взаємодії влади і суспільства у боротьбі з екстремістськими акціями багато що залежить від позиції засобів масової інформації. На ЗМІ покладена велика відповідальність не лише у висвітленні фактів, а й у боротьбі з тероризмом. Наразі ж мусимо констатувати недосконалість національного і міжнародного інформаційного законодавства, наслідком якої є інформаційна уразливість держав. Діяльність транснаціональних корпорацій відбувається нерідко з порушеннями нормативно-законодавчої бази. Не останню роль тут відіграють ЗМІ як інструмент тиску на владу і суспільство взагалі й формування національної інформаційної політики зокрема, адже

комунікація давно вже стала системотворчим елементом політики.

Україна сьогодні є активним зовнішньополітичним гравцем, бере участь у миротворчих акціях і антитерористичних коаліціях, що, безумовно, є потенційним зовнішнім фактором терористичної загрози. Звичайно, це має враховувати її національна інформаційна політика. Відповідні закони України щодо інформаційної політики держави, інформаційних відносин, діяльності засобів масової інформації будь-якої форми власності, мови інформації, її охорони, інформаційних послуг тощо покликані унормувати інформаційну діяльність в країні, забезпечуючи їй інформаційний суверенітет (ст.5, 6, 11-14, 38, 46, 54 та інші Закону України від 2 жовтня 1992 р., № 2657 [13]). Зауважимо, що у ст. 46 цього закону «Неприпустимість зловживання правом на інформацію» йдеться про те, що є неможливість використання інформації «для закликів до повалення конституційного ладу, порушення територіальної цілісності України, пропаганди війни, насильства, жорстокості, розпалювання расової, національної, релігійної ворожнечі, посягання на права і свободи людини». Але, на жаль, цю статтю порушують самі представники політичної еліти, які дозволяють публічно робити заяви, за які вже неодноразово можна було б притягнути до кримінальної або адміністративної відповідальності. Але цього жодного разу не було зроблено, що можна розцінювати як «дозвіл» порушувати закони й решті українського суспільства, включно з професійними журналістами. Це дуже негативна тенденція.

Що стосується друкованих ЗМІ, то їхня діяльність регулюється низкою законів і додатків до них про інформацію впродовж 1990-х років. Так, ст.3 забороняє «пропаганду війни, насильства та жорстокості; розпалювання расової, національної, релігійної ворожнечі». У ст. 26 зазначено, що журналіст несе відповідальність за перевищення своїх прав і невиконання обов'язків у межах чинного законодавства [14]. І жодного згадування про те, як має поводитись журналіст у непростих ситуаціях пошуку, аналізу, поширення інформації про терористичні акти, діяльність терористичних груп, інтерв'ю з виконавцями або жертвами терактів, ніби це поза українською реальністю. Прикладом адекватної поведінки журналістів-коментаторів можуть бути такі слова відомого ізраїльського медіа-теоретика, професора Давида Віцтума: «Журналіст після теракту має стати суб'єктивним, і він обов'язково повинен висловити своє власне ставлення до того, що сталося. Він повинен стати співучасником цієї події. І він має усвідомити, на чому він боці. ... І він просто не може не зайняти цілком визначену позицію проти терористів» [15].

Крім того, закони про інформацію, на наш погляд, не враховують зміни ні внутрішнього, ні міжнародного політичного процесу,

ні новітніх досягнень у галузі інформаційних технологій, ані необхідності підвищення відповідальності ЗМІ за недостовірність, некоректність, провокативність поданої інформації. Отже, на наш погляд, слід докласти зусиль правознавцям, політологам і політикам задля перегляду Закону про інформацію з урахуванням як технологічних інформаційних новацій, так і з метою подальшої демократизації суспільства суверенної, в тому числі й інформаційно, України. Політологи, у свою чергу, мають звернути увагу на дотичність проблем подальшого розвитку демократії у суспільстві (і свободи слова, зокрема) з можливостями терористів досягати нового рівня технології озброєння, в тому числі й за допомогою засобів комунікації. Таким чином, постає нова проблема, варта більш глибокого дослідження, – пошук тієї «золотої середини» між розгортанням демократії та можливостями і необхідністю суспільства контролювати діяльність засобів масової інформації.

1. Вакулич В. М. До методології дослідження явищ тероризму і антитероризму // Вісник ХНУ імені В.Н. Каразіна. – 2006. – № 737. – С.152-159. 2. Нетаньяху Б. Война с терроризмом: Как демократии могут нанести поражение сети международного терроризма / Пер. с англ. – М.: Альпина Паблишер, 2002. – 207 с. 3. Кара-Мурза С. Г. Манипуляция сознанием. (Серия: История России. Современный взгляд). – М.: Алгоритм, 2000. – 488 с. 4. Обама Б. Дерзость надежды: Мысли о возрождении американской мечты. – СПб.: Издательский Дом «Азбука-классика», 2008. – 416 с. 5. Бек У. Общество риска. На пути к другому модерну / Пер. с нем. В. Седельника и Н. Федоровой; Послесл. А. Филиппова. – М.: Прогресс-Традиция, 2000. – 384 с. 6. Хабермас Ю. Политические работы / Сост. А.В. Денежкина; пер. с нем. В. М. Скуратова. – М.: Практика, 2005. – 368 с. 7. Гидденс Э. Ускользающий мир: как глобализация меняет нашу жизнь / Пер. с англ. – М.: Изд-во «Весь Мир», 2004. – 120 с. 8. Делягин М. Г. Мировой кризис: Общая теория глобализации: Курс лекций. – 3-е изд., пере раб. и доп. – М.: ИНФРА-М, 2003. – 768 с. 9. Зиновьев А. Запад. – М.: Изд-во ЭКСМО, 2003. – 512 с. 10. Бабенко Ю. Інформаційний тероризм // http://pda.aratta-ukraine.com/text_ua.php?id=149 11. Эко У. Полный назад. «Горячие войны» и популизм в СМИ: перевод с итальянского Елены Костюкович. – Москва: ЭКСМО, 2007. – 592 с. 12. Каліпарова С. Антитерористична мораль ЗМІ // Кримський діалог. – 2006, 16 грудня. – № 43 (128) - <http://www-ki.rada.crimea.ua/kd/2006/43/moral.html> 13. Закон України від 2 жовтня 1992 р., № 2657 // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 48. – С. 650. 14. Законодавство України про інформацію: Збірник законів. Станом

на 25 січня 2003 року. Офіційне видання. – Київ: Парламентське видавництво, 2003. 15. Рутковский А. Сшивающие разорванное против рвущих по живому // 2000. – 2009. – №51 (490). – 18-24 декабря. – С. F.

УДК 321:316.75/167.5

КОНЦЕПЦІЇ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ ІДЕОЛОГІЇ ТА УТОПІЇ К. МАНГАЙМА ТА П. РІКЕРА

Смірнов А. Р.

У статті здійснюється порівняльний аналіз розуміння ідеології та утопії К. Мангаймом і П. Рікером. З'ясовуються підходи, які використовували вчені для вивчення цих понять, досліджується взаємозв'язок ідеології та утопії, а також їх вплив на суспільне життя.

Ключові слова: ідеологія, утопія, політичне знання, суспільна свідомість, тип мислення.

The article contains comparative analysis of understanding the ideology and the utopia by K. Manheim and P. Riker. The approaches used by the scientists to interpretation of these notions have been described, as well as the relations between the ideology and the utopia have been analyzed, including their impact on the social life.

Keywords: ideology, utopia, political knowledge, social consciousness, type of thinking.

У зв'язку з невідсутністю багатьох політичних проєктів в Україні дедалі частіше привертають до себе увагу такі поняття як «ідеологія» та «утопія». Окремі статті присвячені цим питанням, однак взаємозв'язок ідеології та утопії вітчизняними науковцями ще мало досліджений. Натомість в українському перекладі з'явилися однойменні праці відомих зарубіжних авторів Карла Мангайма і Поля Рікера «Ідеологія та утопія» [1, 2]. Мангайм частину своєї книги присвячує таким загальним питанням, як мислення, політичне знання, соціологія знання. Інша частина присвячена з'ясуванню сутності понять «ідеологія» та «утопія», а також їх взаємозв'язку. Вчений виокремлює чотири форми утопічної свідомості: оргіастичний хіліазм анабаптистів, ліберально-гуманістичну ідею, консервативну ідею і соціалістично-комуністичну утопію. Рікер, досліджуючи взаємозв'язок ідеології та утопії, 15 лекцій присвятив ідеології, проаналізувавши праці К. Маркса, Л. Альтюсера,